

Zdzisław MIKULSKI

Instytut Nauk Fizycznogeograficznych UW

PRZEGŁĄD METEOROLOGICZNY I HYDROLOGICZNY (1948-1955)

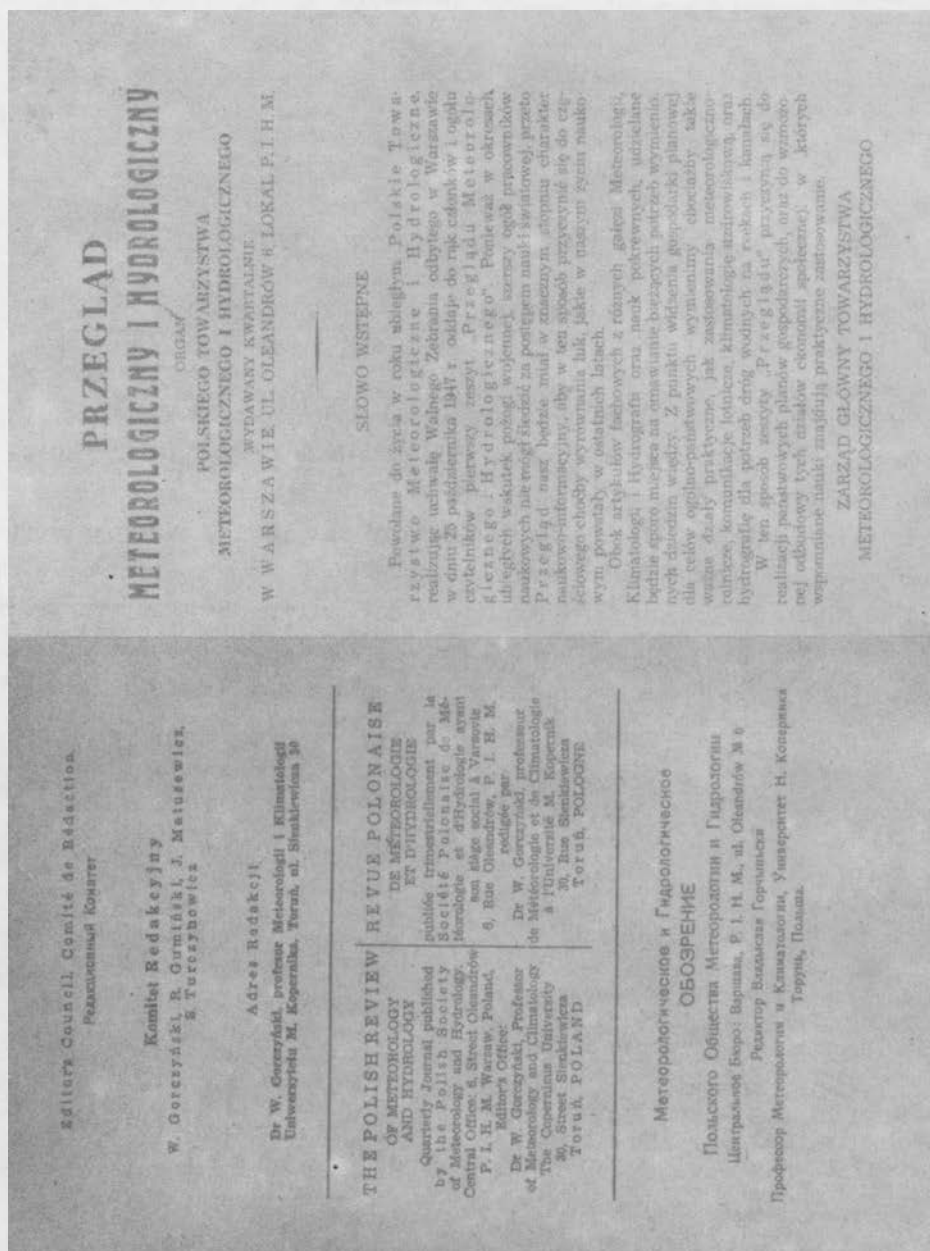
METEOROLOGICAL AND HYDROLOGICAL REVIEW (1948-1955)

Powstałe jesienią 1947 r. Polskie Towarzystwo Meteorologiczne i Hydrologiczne (PTMiH) wśród kilku zadań postawionych przed sobą uznało za celowe utworzenie własnego wydawnictwa o charakterze informacyjno-naukowym. Na zebraniu Zarządu Głównego w dniu 12 I 1948 r. ustalono, iż będzie to kwartalnik pt. „Przegląd Meteorologiczny i Hydrologiczny”. Redakcję powierzono Władysławowi G o r c z y ń s k i e m u z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, zaś do Komitetu Redakcyjnego postanowiono zaprosić: Romualda G u m i ń s k i e g o, Józefa M a t u s e w i c z a i Stanisława T u r c z y n o w i c z a. Wydanie pierwszego zeszytu umożliwił

Rys. 1. Władysław Gorczyński - pierwszy redaktor naczelny „Przeglądu Meteorologicznego i Hydrologicznego” (1948-1949)

Fig. 1. Władysław Gorczyński - the first editor-in-chief of the Meteorological and Hydrological Review (1948-1949)

Rys. 2. Druga strona okładki i strona tytułowa pierwszego zeszytu „Przeglądu Meteorologicznego i Hydrologicznego” (1948 r.)
Fig. 2. The reverse of the cover and the title page of the first issue of Meteorological and Hydrological Review (1948)

zasilek z Prezydium Rady Ministrów; ukazał się on w kwietniu 1948 r., w niewielkim formacie A5, ale w ogromnym nakładzie 2500 egz. Pismo było wydawane w lokalu PIHM w Warszawie (ul. Oleandrów 6, obecnie ul. Partyzantów); redakcja mieściła się w lokalu UMK w Toruniu (ul. Sienkiewicza 30). Zeszyt zawierał 12 artykułów o treści zróżnicowanej, dość przypadkowej, dział bibliograficzny i recenzyjny oraz informację o działalności Towarzystwa. Następny zeszyt, wydany w grudniu 1948 r., był już potrójny (2-4). Miał on podobny charakter do zeszytu 1; oprócz 5 artykułów znalazł się dział przeglądowy „Z literatury obcej”, a także wspomnienia pośmiertne, recenzje i kronika. Opublikowano także pełną treść statutu PTMiH.

Na zebraniu Zarządu Głównego PTMiH w dniu 8 VII 1949 r. rozszerzono Komitet Redakcyjny; weszli doń: A. K o s i b a, J. L a m b o r, W. M i l a t a, A. R o j e c k i, E. S t e n z. Powołano sekretarza Komitetu (E. Stenz) i zastępcę (A. Rojecki). Jednak już na następnym posiedzeniu Zarządu Głównego Towarzystwa (31 I 1950 r.) na przewodniczącego Komitetu Redakcyjnego i redaktora powołano E. Stenza. Komitet redakcyjny uległ zwiększeniu do 8 osób (nie licząc redaktora); redakcję przeniesiono do siedziby nowo powołanej Katedry Geofizyki UW (ul. Hoża 74). Dopiero jednak w 1950 r. zdołano wydać następny zeszyt „Przeglądu” (1-4), jako rocznik 1949, pod redakcją E. Stenza. W składzie Komitetu Redakcyjnego znaleźli się: S. B a c, W. G o r c z y ŋ s k i, R. G u m i ŋ s k i, J. L a m b o r, W. M i l a t a, W. P a r c z e w s k i, S. R a f a ł o w s k i, A. R o j e c k i. Układ treści nie różnił się od poprzednich zeszytów.

Trudności wydawnicze spowodowały, że następny zeszyt ukazał się dopiero w 1951 r., jako rocznik podwójny 1950-1951, o nakładzie zmniejszonym do 1200 egz. Składał się on z dwóch części: I (znacznie obszerniejszej) zawierającej zwykły materiał redakcyjny i II - poświęconej I Kongresowi Nauki Polskiej (1951), a zawierającej materiały Podsekcji Geofizyki Sekcji Nauk o Ziemi. W części I przedstawiono na wstępie sylwetkę naukową prof. W. Górczyńskiego, z okazji 50-lecia jego pracy naukowej, ze spisem publikacji Jubilatą. Zamieszczone następnie artykuły odznaczają się już wyraźnym poziomem naukowym; są to przeważnie ostatnie wyniki badań. Opublikowano spory przegląd literatury naukowej i kronikę. W części II znalazły się artykuły przeglądowe z zakresu: hydrologii kontynentalnej (K. Dębicki), oceanografii (A. Rojecki), meteorologii (S. Zych), klimatologii (R. Gumiński), aktynometrii (W. Górczyński), agrometeorologii i meteorologii leśnej

Rys. 3. Edward Stenz - redaktor naczelny w latach 1950-1954

Fig. 3. Edward Stenz - the editor-in-chief in the years 1950-1954

(M. M o l g a); w zakończeniu podano zestawienie polskiej literatury powojennej z zakresu meteorologii i geofizyki.

W podobnej szacie graficznej rozpoczęto wydawanie kwartalnika w 1952 r. W nowym 6-osobowym zespole redakcyjnym poszczególnym członkom przydzielono działy: meteorologia ogólna i klimatologia – R. Gumińskiemu i S. Zychowi, hydrologia kontynentalna – J. Lamborowi i Z. M i k u l s k i e m u, oceanografia oraz bibliografia – A. Rojeckiemu. Zeszyt 1-2/1952 zawierał 10 artykułów, głównie z zakresu klimatologii, poprzedzonych wspomnieniem pośmiertnym o Kazimierzu J a n t z e - n i e (prof. Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie). Począwszy od następnego zeszytu (3-4/1952), wydanego dopiero w 1953 r. przez Wydawnictwa Komunikacyjne, oba działy meteorologii połączono w jeden dział: meteorologia i klimatologia (W. Parczewski i S. Zych). Zeszyt ten stanowił pokłosie I Zjazdu Hydrometeorologicznego poświęconego zagadnieniom susz w Polsce, zorganizowanego przez Towarzystwo. Na wstępie zeszytu zamieszczono wspomnienie pośmiertne o Romualdzie Gumińskim,

Rys. 4. Ananiasz Rojecki – redaktor naczelny w latach 1954–1973

Fig. 4. Ananiasz Rojecki – the editor-in-chief in the years 1954–1973

profesorze UW i wiceprezesie Zarządu Głównego PTMiH. Ten sam skład redakcji utrzymał się w obu podwójnych zeszytach (1-2 i 3-4, 1953 – druk 1954). W zeszyście 1-2/1953 zamieszczono wspomnienie o niedawno zmarłym Władysławie Gorczyńskim (profesorze UMK), pierwszym redaktorze „Przeglądu”. Zeszyt 3-4/1953 zawierał w całości materiały II Zjazdu Hydrometeorologicznego, poświęconego zagadnieniom powodzi w Polsce (Zakopane, 27–29 IX 1953 r.).

Poczynając od rocznika VII (1954) kwartalnik został przejęty przez Państwowe Wydawnictwo Naukowe (PWN) w Warszawie i wydawany w formacie B5 – typowym dla większości czasopism naukowych. Redaktorem naczelnym został A. Rojecki; redaktorzy działów pozostali bez zmian. Utworzono natomiast stanowiska sekretarzy redakcji: naukowego (L. K ü h n) i technicznego (W. K o w a l s k i). Nowy redaktor naczelny, z wrodzoną sobie pasją, przystąpił

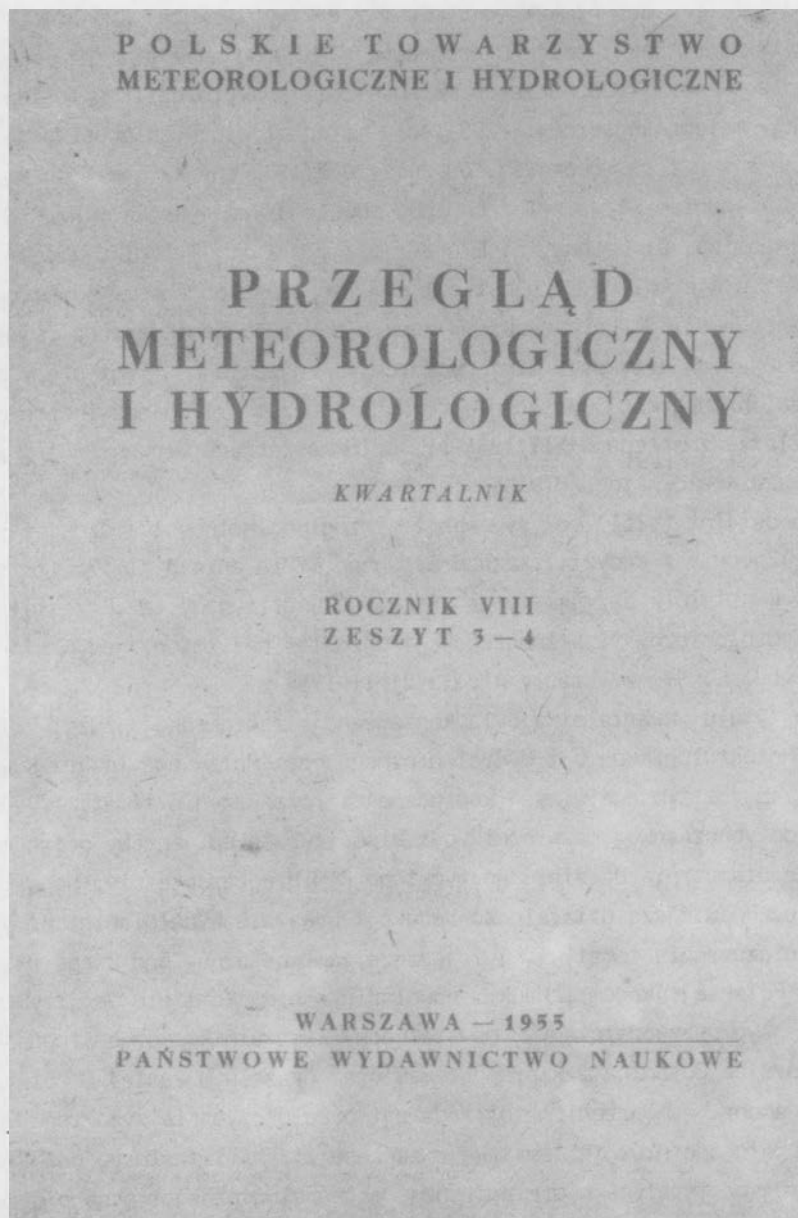
do wzbogacania treści i formy kwartalnika; oprócz artykułów oryginalnych wprowadzono nowe działy: „Przegląd zagadnień naukowych”, „Materiały do dziejów meteorologii i hydrologii”, rozwinęto kronikę naukową. Niestety zeszyt podwójny 1-2/1954 znów wypadło rozpocząć od wspomnienia pośmiertnego: dnia 27 IV 1954 r. zmarł w Warszawie Antoni Bolesław D o b r o w o l s k i, członek tytularny Polskiej Akademii Nauk, założyciel Towarzystwa Geofizyków w Warszawie (1929–1939), twórca i pierwszy prezes Polskiego Towarzystwa Geofizyków, powstałego równolegle z PTMiH.

W następnym, również podwójnym zeszycie 3-4/1954 odstąpiono od stanowisk redaktorów działowych i powołano Komitet Redakcyjny w składzie: A. B r o d n i e w i c z, J. Lambor, Z. Mikulski, M. Molga, W. Parczewski, S. Zych; stanowisko sekretarza naukowego objęła Z. P i e ś l a k. Na wstępie zeszytu 1/1955 znalazło się wspomnienie pośmiertne o Eugeniuszu R o m e r z e (w pierwszą rocznicę śmierci), członku tytularnym PAN i członku honorowym PTMiH. Pojawił się też pierwszy artykuł w dziale „Materiały do dziejów meteorologii i hydrologii” o 30-leciu cieszyńskiej stacji meteorologicznej i 100-leciu meteorologicznych obserwacji w Cieszynie (K. K o z i e ł ł). Począwszy od zeszytu 2/1955 oprócz komitetu redakcyjnego, zgodnie z zaleceniem władz zwierzchnich, powołano Radę Redakcyjną w składzie: S. Bac, A. Kosiba, J. Lambor, S. L e s z c z y c k i, T. O l c z a k, E. Stenz, A. S a b a t o w s k i, W. T u b i e l e w i c z, a począwszy od zeszytu 3-4/1955 wystąpił z redakcji W. Parczewski. W zeszycie 2/1955 zamieszczono pierwszy z serii interesujących artykułów historycznych A. Rojeckiego, dotyczących najstarszych polskich obserwacji meteorologicznych. Zeszyt 4/1955 poświęcono pamięci Władysława Milaty, zmarłego 5 XII 1954 r., członka Zarządu Głównego i przewodniczącego Oddziału Krakowskiego PTMiH.

Był to ostatni (VIII) rok wydawania „Przeglądu Meteorologicznego i Hydrologicznego”. Zgodnie z decyzją Zarządu Głównego PTMiH dnia 3 XI 1955 r., poczynając od 1956 r. kwartalnik przyjął tytuł „Przegląd Geofizyczny (d. Przegląd Meteorologiczny i Hydrologiczny)”; skład redakcji pozostał bez zmian, jedynie z Rady Redakcyjnej ubył E. Stenz, zmarły w dniu 21 II 1956 r.

Zmiana tytułu kwartalnika była konsekwencją zamierzonej fuzji Polskiego Towarzystwa Meteorologicznego i Hydrologicznego oraz Polskiego Towarzystwa Geofizyków i związanej z tym oczywistej konieczności rozszerzenia tematyki „Przeglądu”. Ponadto w dotychczasowej nazwie niezbyt mieściły się np. sprawy oceanografii, które z chwilą utworzenia Oddziału Bałtyckiego PTMiH coraz częściej pojawiały się w czasopiśmie. Późniejsza działalność redakcji wykazała wypełnianie przyjętych zobowiązań rozszerzenia tematyki. Był jeszcze zapewne brany pod uwagę fakt, iż po utworzeniu Polskiej Akademii Nauk i powołaniu w niej Komitetu Geofizyki, z prof. E. Stenzem jako przewodniczącym, powstał nowy kwartalnik – organ tegoż Komitetu – „Acta Geophysica Polonica”, którego redaktorem naczelnym został E. Stenz, a zastępcą J. Lambor. Zamierzeniem tej redakcji było utrzymanie wysokiego poziomu czasopisma. Objęło ono głównie tematykę z zakresu fizyki litosfery, poświęcało także nieco miejsca tematyce hydrologicznej, meteorologicznej i oceanologicznej. Oba czasopisma miały się w pewnym sensie uzupełniać, w szerszym rozumieniu pojęcia geofizyki.

Czy „Przegląd” jako czasopismo naukowo-informacyjne spełnił pokładane w nim nadzieje i czy wypełnił lukę powstałą w polskim życiu naukowym w zakresie meteorologii, hydrologii i nauk pokrewnych, powstałą w latach wojennych i tuż powojen-

Rys. 5. Okładka ostatniego zeszytu „Przeglądu Meteorologicznego i Hydrologicznego” (zeszyt 3-4 z 1955 r.)

Fig. 5. Cover of the last issue of the Meteorological and Hydrological Review (No. 3-4, 1955)

nych? Odpowiedź na to pytanie jest niewątpliwie pozytywna: „Przegląd Meteorologiczny i Hydrologiczny” był pierwszym polskim czasopismem naukowym w naszych dyscyplinach, ułożył drogę późniejszemu swemu kontynuatorowi „Przeglądowi Geofizycznemu”, który do dziś spełnia rolę nie tylko organu Polskiego Towarzystwa Geofizycznego, lecz także czołowego naszego czasopisma o szerokim zasięgu krajowym i międzynarodowym. Ogółem w latach 1948-1955 ukazało się 13 zeszytów, w tym tylko 3 pojedyncze (1/1948 oraz 1 i 2/1955), 7 zeszytów podwójnych, 1 potrójny (2-4/1948), 1 jako rocznik (1-4/1949) i 1 jako rocznik podwójny (1950-51). Znalazło się w nich około 200 artykułów i komunikatów, około 100 recenzji, wspomnienia pośmiertne i kronika Towarzystwa¹. Czasopismo reagowało na bieżąco na ważniejsze wydarzenia naukowe w kraju i za granicą, było odbiciem działalności Towarzystwa, dało możliwość publikacji najnowszych wyników badań, w tym także pióra początkujących autorów. Można stwierdzić, iż „Przegląd Meteorologiczny i Hydrologiczny” dobrze się przysłużył rozwojowi obu dyscyplin w Polsce.

S u m m a r y

Our quarterly has been published by the Polish Meteorological and Hydrological Society and begun to appear half year after the society was founded. In the years 1948-1955 it was called the Meteorological and Hydrological Review. The early years of its existence and further developments until its transformation into the Geophysical Review are discussed. Particular attention is paid to the role of the journal in the early post-war period and its later efforts to achieve the rank of a leading Polish journal in the field of geophysics and related sciences.

¹Pełny spis treści roczników „Przeglądu Meteorologicznego i Hydrologicznego” I-VIII oraz roczników „Przeglądu Geofizycznego” I(IX)-VII(XV) zamieszczono w formie dodatku do zeszytu 1-2/1963 „Przeglądu Geofizycznego”.